

Muhasebe Bilgi Sistemlerinde Bilgi Kalitesi

Yrd. Doç. Dr. Berna DEMİR

Bilecik Üniversitesi, Bozüyük MYO

Özet

Bilgi, günümüz işletmelerinin karar alma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Bilgi kalitesi işletmelerin başarısında kritik bir öneme sahiptir. Muhasebe bilgi sistemleri, işletmeler tarafından planlama, değerlendirme ve iş süreçlerini ve finansal durumlarını tanımlama için kullanılan bilgiyi üretmektedir. Bu nedenle, kaliteli bilgiyi sağlamak muhasebe bilgi sistemlerinin amacı olmalıdır. Muhasebe bilgi kalitesini iyileştirmede bilgi kalitesini etkileyen faktörlerin bilinmesi önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Muhasebe bilgi sistemi, bilgi kalitesi, kritik faktörler.

JEL Sınıflandırması: M41, L15, M00.

Abstract (Information Quality in Accounting Information Systems)

Information has been played an important role in today's businesses. Quality information is critical for achievement of the businesses. Accounting information Systems produce information used in the businesses for planning, evaluating, and identifying the operations and financial circumstances. Therefore, providing quality information has to be an objective of accounting information systems. To improve the quality of accounting information, the factors affecting the quality of information must be known.

Key Words: Accounting information system, information quality, critical factors.

Jel Classification: M41, L15, M00.

1. Giriş

Ekonomik ve teknolojik gelişmeler, işletmelerin örgüt yapıları, faaliyet alanları ve politikalarında önemli değişimler yaratmaktadır. İşletmelerin değişen ortamda etkin olarak faaliyetlerini sürdürebilmeleri ve rekabet üstünlüğü sağlamaları, çağımızın önemli bir faktörü olan bilgiye özellikle kaliteli bilgiye sahip olmalarına bağlıdır. Kaliteli bilgi günümüzün oldukça rekabetçi çevresinde örgütün başarısı için gereklidir. Bilgi kalitesi, örgütün iyi performans gösterebilmesi, rekabet avantajını kullanabilmesi ve geleceğe yönelik doğru

kararlar alabilmesi için kritik bir öneme sahiptir.

Muhasebe işletmenin dili olarak ifade edilir. Muhasebe bilgi sistemlerinde üretilen bilginin, işletme faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesinde ve işletme ile ilgili doğru kararlar alınmasında rolü büyüktür.

Bu nedenle muhasebe bilgi sistemlerinde üretilen bilginin kalitesi işletmeler açısından büyük önem taşımaktadır. Karar almaya yardımcı olan kaliteli bilgiyi sağlamak ve garanti etmek muhasebe bilgi sistemlerinin amacı olmalıdır.

Muhasebe bilgi sistemlerinin kaliteli bilgiyi üretmesi için bilgi kalitesini etkileyen faktörlerin bilinmesi önemlidir. Bilgi kalitesini etkileyen faktörlerin bilinmesi, sistemin bilgi kalitesini iyileştirmede ve etkinliğini arttırmada örgütlere destek olacak ve yönetimin karar alma etkinliğini arttıracaktır.

2. Bilginin Tanımı ve Niteliksel (Kalite) Özellikleri

Rekabet yönünden avantaj olarak nitelendirilen bilgi; uzun zamandan beri güç ile paralellik göstermektedir. Enformasyon çağı, bilgiyi, bugüne kadarki en önemli durumuna getirmiştir. Ama aynı zamanda da bilginin raf ömrünü kısaltmıştır. Ancak, Yusuf Has Hacı, Kutadgu Bilig’de bilgiyi “Değeri yok olmayan servet” olarak tanımlamaktadır. Bunun nedeni ise; her yeni bilginin bir sonrası için hareket noktası oluşturduğu gerçeğidir. Çünkü bilgi; kişisel ve işletme kararlarının temelini oluşturmaktadır (Çukacı, 2005: 11).

Bilgiyi tanımlamadan önce veri ve bilgi kavramlarının ayrı kavramlar olduğunu belirtmek gereklidir. Çünkü veri ve bilgi kavramları hem günlük hayatta hem de bilimsel alanlarda çoğu zaman karıştırılarak aynı anlamda kullanılmaktadır.

Veri, bir rakam, harf, işaret vb. gibi bir karakter olarak ifade edilmekte ve tek başına hiçbir anlam taşımamaktadır. Verinin işlenmesiyle - bu işleme faaliyetleri bilgi işlem faaliyetleri olarak adlandırılmaktadır - veri, kullanılabilir hale dönüştürülmekte; bu da bilgi adını almaktadır. Bu noktadan hareketle bilginin bir tanımı yapıldığında; bilgi, organize edilmiş, alan kişiye fayda sağlayan ve bir anlam ifade eden, süreçleme işlemi sonucunda elde edilmiş çıktıdır (Karagül, 2005: 60).

İşletmeler için tüm bilgiler aynı derecede aynı öneme sahip değildir. İşletmeler açısından bilginin değer taşıması için sahip olması gereken niteliksel özellikler (bilgi kalite boyutları) aşağıdaki şekilde verilebilir (Çukacı, 2005: 12);

Doğruluk: Durumun adil bir şekilde ortaya konabilmesi için bilgiler doğru olmalıdır.

İlgililik: Bilgi konuyla ilgili olmalıdır; aksi halde gereksiz işlemlere ve zamana mal olmaktadır.

Tamlık: Bilgi tam olmalıdır; eksik bilgi sonuçların yanıltıcı hatta yanlış olmasına neden olabilmektedir.

Zamanlılık: Bilgi, gereksinim duyulduğu anda hazır olmalıdır. Zamanında elde edilemeyen bilgi değerini yitirip boşa çaba haline gelebilmektedir.

Ulaşılabilirlik: Bilgiye istenilen her anda (yetki dahilinde) kolaylıkla ulaşılabilirlik olmalıdır.

Anlaşılabilirlik: Bilgi, kullanıcıyı tereddüte sürüklemekten kolay anlaşılabilir olmalıdır.

Güvenirlilik: Kullanıcı bilgiye güvenmeli, gönül rahatlığıyla kullanabilmelidir.

Etkin Maliyet: Bilginin maliyeti bilgiden elde edilecek faydadan fazla olmamalıdır.

3. Muhasebe Bilgi Sistemlerinde Bilgi Kalitesi

3.1. Muhasebe Bilgi Sistemlerinde Bilgi Kalitesinin Önemi

Muhasebe bilgi sistemi kullanıcılar tarafından gereksinim duyulan bilgileri üretmek için; finansal nitelikli faaliyetlerle ilgili verileri; toplayan, gerektiğinde kullanmak amacıyla biriktiren, işleyerek bilgi ve raporlara dönüştüren, doğru ve güvenilir bilgilerin üretilmesi amacıyla süreçleri kontrol eden bir bilgi sistemidir.

Muhasebe bilgi sistemi; örgütün planlamasına, gelişimine ve operasyonel ve finansal durumun iyileştirilmesine yönelik bilgi üretimini sağlamaktadır. Ayrıca muhasebe bilgi sistemi, işletme yöneticilerine yönelik olarak bilgi sunumunda bulunmaktadır. Bununla birlikte muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilen bilgiler, dışsal çıkar sahiplerine de (devlet ve hissedarlar gibi) rapor edilmektedir. Hem içsel ve hem de dışsal çevreler açısından işletme hakkındaki finansal bilginin öneminden dolayı, muhasebe bilgi sisteminde bilgi kalitesi önem arz etmektedir. Özellikle şeffaf, hesap verebilir ve sorumluluk anlayışına dayalı finansal bilgi raporlarının düzenlenmesinde muhasebe bilgi sistemine önemli sorumluluklar düşmektedir (Dinç, Abdioğlu, 2009: 166).

Muhasebe bilgi sistemi tarafından sunulan finansal bilgiler, işletmelerin sadece

geçmiş faaliyetleri ile ilgili değildir, aynı zamanda geleceğe yönelik planlar yapılmasına ve kararlar alınmasına yardımcı olur. Muhasebe bilgi sistemi etkin bir yönetim aracıdır ve sistemin kaliteli bilgiler üretmesi geleceğe yönelik doğru kararlar alınmasında büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle sistemin ürettiği finansal bilgiler doğru, güvenilir, zamanlı, ihtiyaca uygun ve anlaşılır olmalıdır.

3.2. Muhasebe Bilgi Sistemlerinde Üretilen Bilgilerin Niteliksel (Kalite) Özellikleri

Bilgi kalitesini tanımlayan ve bilginin kalite özelliklerini belirleyen tek bir standart bulunmamaktadır. Kaliteli bilginin özellikleri farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Muhasebe Bilgi Sistemlerinde Üretilen Bilgilerin Kalite Özellikleri

Avustralya Muhasebe Standartları Kurulu (AASB) Tarafından Açıklanan "Finansal Bilginin Niteliksel Özellikleri" (PSASB, AASB; SAC3, 1990)	Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) Tarafından Açıklanan "Muhasebe Bilgisinin Niteliksel Özellikleri" (FASB, SFAC No.2, 1980)	Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) Tarafından Açıklanan "Finansal Tabloların Niteliksel Özellikleri" (TMS, Kavramsal Çerçeve, 2005)
Finansal bilginin seçimi - Uygunluk - Güvenilirlik - Önemlilik Finansal bilginin sunumu - Karşılaştırılabilirlik - Anlaşılabilirlik Uygun ve güvenilir finansal bilgide sınırlamalar - Zamanlılık - Maliyetlere karşı faydaları	Bilginin en önemli özelliği - Karar vermeye yardımcı olma Kullanıcıya özgü kaliteler - Anlaşılabilirlik Karara özgü öncelikli kaliteler - Uygunluk - Güvenilirlik Uygunluğun bileşenleri - Kestirim değeri - Geri dönüş değeri - Zamanlılık Güvenilirliğin bileşenleri - Doğrulanabilirlik - Temsilde sadakat - Tarafsızlık İkincil ve etkileşimli kaliteler - Karşılaştırılabilirlik - Tutarlılık Doğrulama için asgari değer - Önemlilik Yaygın kısıtlama - Fayda>maliyet	- Anlaşılabilirlik - İhtiyaca uygunluk (ilgililik) - Güvenilirlik - Karşılaştırılabilirlik İhtiyaca uygunluğun bileşenleri - Önemlilik Güvenilirliğin bileşenleri - Doğru bir şekilde gösterim - Özün önceliği - Tarafsızlık - İhtiyatlılık - Tamlık İhtiyaca uygun ve güvenilir bilgiyle ilgili sınırlamalar - Zamanlılık - Maliyet-fayda dengesi

Muhasebe bilgi sistemlerinde üretilen (finansal tablolarda yer alan) bilgilerin niteliksel özellikleri Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından yayınlanan "Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ (Sıra No.1)"e göre aşağıdaki şekilde açıklanabilir. Tebliğe göre finansal tablolarda yer alan bilginin anlaşılabilirlik, ihtiyaca uygunluk, güvenilirlik ve karşılaştırılabilirlik olmak üzere dört temel özelliği bulunmaktadır.

Anlaşılabilirlik: Finansal tablolarda yer alan bilgilerin taşınması gereken önemli bir özellik kullanıcılar tarafından tam olarak anlaşılabilir olmalarıdır. Bu konuda, kullanıcıların işletmenin iş kolu ve ekonomik faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olduğu, muhasebeden anladığı, bilgileri de makul seviyede bir dikkatle incelediği varsayılır. Ancak, karmaşık konularla ilgili olup kullanıcıların ekonomik karar verirken yararlanabilecekleri ve finansal tablolarda yer verilmesi gereken bilgiler, sadece bazı kullanıcılar için anlaşılması güç olacağı gerekçesi ile finansal tablolardan da dışlanmamalıdır.

İhtiyaca Uygunluk: Bilginin faydalı olabilmesi için kullanıcıların karar vermesi sırasındaki ihtiyaçlarına uygun olması gerekir. Eğer bilgi, kullanıcıların ekonomik kararlarını etkiliyorsa uygunluk kalitesini taşır. Bilginin uygunluğu onun önemliliğinden etkilenir. Eğer bir bilginin verilmemesi ya da yanlış verilmesi finansal tabloları kullanarak ekonomik kararlarını verecek olan kullanıcıları etkileyebilecekse, o bilgi önemliliğe sahip bir bilgidir. Bilginin eksikliği veya yanlışlığı durumlarında önemlilik hususunun olup olmadığına karar vermek için bilgi verilmeyen kalemin ya da hatalı verilen kalemin büyüklüğüne bakmak gerekir. Bu nedenle,

önemlilik, bilginin faydalı olması için öncelikle taşınması gereken niteliksel bir özellik olmaktan ziyade, bir ayırım ya da ayrıştırma noktasını gösterir.

Güvenilirlik: Faydalı olması için bilginin güvenilir olması gerekir. Bilgi, önemli hatalar içermiyorsa, önyargılı değilse ve belli bir konuyu makul bir şekilde açıklamış ise güvenilir olduğu kabul edilir. Bilgi uygun olabilir fakat içerik olarak güvenilir olmayabilir ya da anlaşıldığı şekliyle yanıltıcı olabilir. Örneğin, işletme aleyhine açılan bir zarar tazmini davasında davanın dayanağının geçerliliği ve tazminat talebi rakamı konusunda anlaşmazlık varsa, işletmenin bilançosunda tazminat talebinin tamamına karşılık ayırması uygun değildir, durumun ve rakamların finansal tablolara ilişkin notlarda açıklanması daha doğrudur.

Bilginin güvenilir olması için açıklamayı amaçladığı ya da makul bir şekilde açıklamış olduğunun beklendiği işlemleri ve diğer olayları *doğru bir şekilde göstermesi* gerekir. Örneğin, bir bilanço, tahakkuk ilkesine uygun olarak raporlama tarihinde aktifler, pasifler ve özkaynaklar olarak sonuçlanan işlemleri ve diğer olayları doğru bir şekilde göstermelidir. Bir bilginin tanımlamayı amaçladığı işlem ve diğer olayları doğru bir şekilde tanımlaması için bu işlem ve bilgilerin sadece yasal görünümleri değil, bunların özleri (*özün önceliği*) ve ekonomik gerçekler de dikkate alınarak muhasebeleştirilmesi ve sunulması gerekir. Finansal tablolardaki bilgilerin güvenilir olması için *tarafsız* olmaları, önyargı taşımamaları gerekir.

Finansal tabloları hazırlayanlar, kaçınılmaz olarak birçok olay ve durumu çevreleyen belirsizliklerle karşı karşıyadırlar. Finansal tabloların hazırlanmasında bu belirsizliklere, özellikleri ve kapsamaları itibarıyla yer verilirken *ihtiyatlı* bir şekilde

hareket edilmelidir. İhtiyatlılık belirsizlik olması nedeniyle tahmin yapılması gereken hallerde aktiflerin ve gelirin olduğundan fazla, yükümlülüklerin ve giderlerin de olduğundan eksik belirlenmemesi için gereken dikkatin gösterilmesini ifade eder. Ancak, ihtiyatlı davranmak gizli yedeklerin yaratılmasına veya gerekenden fazla karşılık ayrılmasına, bilerek aktiflerin ve gelirin olduğundan eksik, yükümlülüklerin ve giderlerin de olduğundan fazla belirlenmesine yol açarsa finansal tabloların tarafsızlığı yok olur ve güvenilirlik özelliği ortadan kalkar.

Finansal tablolardaki bilgilerin güvenilir olması için önemlilik ve maliyet sınırları içinde bütünü kavraması yani *tam olması* gerekir. Bilginin bir kısmının dahil edilmemesi bilginin tamamının yanlış veya yanıltıcı olmasına bu nedenle de güvenilirlik ve uygunluk özelliğini kaybetmesine yol açar.

İhtiyaca uygun ve güvenilir bilgiyle ilgili sınırlamalar bulunmaktadır. Bu sınırlamalar; zamanında sunulma ve fayda-maliyet dengesidir.

Zamanında Sunulma: Zorunlu olmayan nedenlerle raporlanmasının geciktirilmesi bilginin uygunluk özelliğini ortadan kaldırır. Yönetim, zamanında raporlama yapmanın faydası ile bilginin güvenilir olması koşulu arasındaki dengeyi sağlamak zorundadır. Bilginin belli bir zamanda raporlanması çoğunlukla işlem ve diğer olayların bütün sonuçlarının ortaya çıkmasından önce olmakta, bundan da bilginin güvenilirliği etkilenmektedir. Aksi durumda, bütün sonuçların belli olması beklenip ondan sonra raporlama yapılırsa bilgi oldukça güvenilir olacak ancak bu sonuçların belli olmasından önce karar verenler için de pek fazla bir değeri olmayacaktır.

Kullanıcıların ekonomik karar alma ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanabilmiş olması, uygunluk ve güvenilirlik arasındaki dengeyi sağlamak için kullanılması gereken ölçüdür.

Fayda ve Maliyet Dengesi: Fayda ve maliyet arasındaki denge bir niteliksel özellik değil her durumda söz konusu olan bir kısıtlamadır. Bilgiden sağlanan fayda, bu bilgiyi edinmek için katlanılan maliyetin üzerinde olmalıdır. Ancak, faydaların ve maliyetlerin belirlenmesi çoğunlukla subjektif bir süreçtir.

Karşılaştırılabilirlik: Kullanıcıların bir işletmenin belli bir zaman içerisindeki finansal durumundaki ve faaliyetlerindeki değişimleri takip edebilmeleri için işletmenin finansal tablolarını karşılaştırma imkanları olmalıdır.

Kullanıcıların aynı zamanda bu işletme ile başka bir işletmeyi de karşılaştırabilmek suretiyle bunların kendilerine özgü finansal durumlarını, faaliyet sonuçları ve finansal durumlarındaki değişimleri değerlendirebilme imkanına sahip olması gerekir.

Böylece, benzer işlemlerin ve diğer olayların finansal etkilerinin hem bu işletmede hem de diğer işletmelerde nasıl ölçümlendiği ve gösterildiği zaman içerisinde, istikrarlı bir şekilde takip edilebilir.

3.3. Muhasebe Bilgi Sistemlerinde Üretilen Bilgilerin Kalitesini Etkileyen Faktörler

Muhasebe bilgi sistemlerinin kaliteli bilgiyi üretmesi için bilgi kalitesini etkileyen faktörlerin bilinmesi önemlidir.

Bilgi kalitesini etkileyen faktörlerin bilinmesi, sistemin kalitesini iyileştirmede ve kaliteli bilgiler üretilmesinde işletmelere destek olacaktır (Tablo 2).

Tablo.2. Muhasebe Bilgi Sistemlerinde Bilgi Kalitesini Etkileyen Faktörler
(Xu, 2003; Xu, Koronios and Brown Xu, 2003: 290)

Muhasebe Bilgi Sisteminin Özelliği İle İlgili Faktörler	- Muhasebe bilgi sisteminin doğası
Bilgi Kalitesi Özellikleri İle İlgili Faktörler	- Bilgi kalitesi politikaları ve standartları - Veri kalite kontrolleri - İç kontrol - Giriş kontrolleri - Sistemleri ve bilgi kalitesini anlama - Sürekli iyileşme
Paydaşlarla ilgili faktörler¹	- Üst yönetimin bilgi kalitesi yükümlülüğü - Orta yönetimin bilgi kalitesi yükümlülüğü - Kullanıcı görüşü - Personel ilişkileri - Denetim ve gözden geçirme - Personel yeterliliği
Örgütsel Faktörler	- Eğitim - Örgütsel yapı - Kurumsal yönetim anlayışı - Bilgi kalitesine odaklanan örgütsel kültür - Performans değerlendirme ve ödüllendirme - Değişikliklerin yönetimi - Maliyet/kar fedakarlıklarını değerlendirme - Ekip çalışması (iletişim) - Fiziksel çevre - Risk yönetimi

Muhasebe bilgi sistemlerinde bilgi kalitesini etkileyen faktörler aşağıdaki şekilde açıklanabilir.

Muhasebe Bilgi Sisteminin Doğası

Muhasebe bilgi sistemleri gelişen teknolojiden, ulusal ve uluslararası muhasebe düzenlemelerinden önemli ölçüde etkilenmektedir. Sistem, faaliyetlerin etkin olarak yürütülmesi için bu değişikliklere uyum sağlayabilmelidir.

Muhasebe bilgi sistemlerinde bilgi teknolojileri yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle muhasebe bilgi sistemleri için uygun sistem ve paketlere sahip olunması

ve sistemin aşağıdaki bileşenleri içermesi önemlidir (Xu, Koronios , Brown Xu, 2003: 277-300).

- Sistem sezgisel ve kolay kullanıma sahip olmalıdır.

- Otomatik bir şekilde mümkün olduğu kadar çok verinin onaylanarak gerçekleştirilmesini (işletme kurallarına vb. dayanarak) sağlamalıdır.

- İnsanların izleyeceği uygun ve yeterli belgeye (dokümantasyon) sahip olmalıdır.

-Değişiklik/yükseltme işlemleri kolay olarak yapılabilmelidir.

- Sistem istikrarlı olmalıdır.

- Sistem modern olmalı, yeni teknolojiye uyum sağlamalıdır.

¹ Paydaşlar, muhasebe personeli, bilgi işlem personeli, iç denetçiler, bilgi kullanıcıları ve veri yöneticileridir.

- Entegrasyon düzeyi ve sistem değerlendirilebilmelidir.

- Etkili veri yönetim yaklaşımı, merkezi veritabanı ve veri havuzuna sahip olmalıdır.

Muhasebe, işletme içindeki diğer sistemlerden (insan kaynakları, üretim, pazarlama gibi) bağımsız değildir. Bu sistemlerle sürekli bilgi alışverişi içindedir. Bu sistemlerde girilen veriler ve üretilen bilgilerin kalitesi muhasebe bilgi kalitesini etkilemektedir. Bu durum, işletmelerin tüm sistemleri içine alan Kurumsal Kaynak Planlaması (KKP) sistemlerini uygulamalarını gerekli kılmıştır. Böylece işletmelerin rekabet güçleri artmış, doğru, güvenilir ve gerçek zamanlı bilgiler üretmeye başlamışlardır.

Bilgi Kalitesi Politika ve Standartları

Örgüt, uygun bilgi kalite politikaları (ilkeleri) ve yalın, uygun ve tutarlı standartlara sahip olmalıdır. Bu durum iki ana bileşeni içerir. Bu bileşenler (Xu, Koronios, Brown Xu, 2003: 290);

-uygun ve spesifik veri kalite hedefleri ve standartları kurmak ve

-bu politika ve standartları uygulamaya koymaktır.

Bu politika ve standartlar işletmelere genel bir fikir verecektir.

Veri Kalite Kontrolleri

Kaliteli bilgi için veri kalitesi önemlidir. Bu nedenle, bilgi kalitesini sağlamak için uygun veri kalite kontrollerine, yaklaşımlara ve yeterli işlemlere sahip olmak gerekir.

İç Kontrol

İç kontrol; "Kurumun amaçlarına ve belirlenmiş politikalara uygun olarak faaliyetlerin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yürütülmesini, varlık ve kaynakların korunmasını, muhasebe kayıtlarının

doğru ve tam olarak tutulmasını, finansal bilgi ve yönetim bilgisinin zamanında ve güvenilir olarak üretilmesini sağlamak üzere, kurum tarafından oluşturulan organizasyon, yöntem, süreç ile mali ve diğer kontroller bütünüdür." Yöneticiler bu amaçla kurum faaliyetlerini planlamak, organize etmek ve yönetmekle sorumludur. İç kontrolün başarısı, yöneticilerin uygun planlama, organize etme, yönetme becerilerinin sonucuna bağlıdır. İç kontrolün kurulması ve geliştirilmesi sorumluluğu yöneticilere ait olup, iç kontrolün başarısından temel olarak yöneticiler sorumludur (Kaya, 2010: 4).

Sistem kontrollerinin, erişim ve işlem kontrollerinin yapılması, görevlerin ayrımlanması doğru ve güvenilir muhasebe bilgilerinin oluşturulmasında önemlidir.

Giriş Kontrolleri

Bilgi, verilerin sisteme girilip işlenmesiyle oluşmaktadır. Hata ve hileler genelde veri girişi aşamasında yapıldığı için giriş kontrollerinin yapılması gerekir.

Sistemleri ve Bilgi Kalitesini Anlama

Muhasebe bilgi sistemlerini kapsayan sistem fonksiyonlarını (hangi sistemler olduğunu) ve bilgi kalitesinin önemini kavramak temel bir faktör olarak düşünülmür (Xu, Koronios, Brown Xu, 2003: 288).

- Sistemlerin nasıl çalıştığının bilinmesi (teknik yeterlilik),

- Bilgi kalitesinin öneminin algılanması ve işletme amaçları ile ilişkisinin anlaşılması

- Bilginin yararının ve kullanımının anlaşılması (doğru insana, doğru zamanda, doğru biçimde ve doğru bilgi) önemlidir.

Sürekli İyileşme

İşletmelerin iç ve dış çevreleri sürekli değişmektedir. Özellikle, bilgi teknolojisi çok hızlı bir şekilde gelişmekte ve yeni-

lenmektedir. Ayrıca, muhasebe düzenlemeleri sürekli değişmektedir. Tüm bunlar, işletmenin uzun vadeli rekabet avantajlarını elinde bulundurabilmesi için bilgi kalitesinde sürekli odaklanmayı ve iyileşmeyi gerekli kılmaktadır. Bu sebeple, sistemin sürekli ve istikrarlı iyileşmesine ve veri kalite kontrollerine gereksinim bulunmaktadır (Xu, Koronios, Brown Xu, 2003: 292).

Üst Yönetimin Yükümlülüğü

Muhasebe bilgi sistemlerinde nitelikli bilgilerin üretilmesinde üst yönetimin rolü büyüktür. Bilgi kalitesini belirleyen kritik faktörlerin uygulanmasını sağlayacak ve gerekli maddi desteği verecek olan kişiler üst yöneticilerdir. Örneğin; muhasebe bilgi sisteminde faaliyetlerin etkin olarak yürütülmesi için sistemin iyileştirilmesi, personel organizasyonu ve eğitimi, işletme içindeki iş akışlarının düzeni ve kontrolünün etkin bir şekilde yapılması üst yönetimin vereceği desteğe bağlıdır.

Orta Yönetimin Yükümlülüğü

Orta yönetim veri kalitesini garanti etmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Orta yönetim, üst yönetime rapor veren ve bilgi kalitesine ilişkin olarak çalışanları günlük olarak denetleyen kişilerdir. Orta düzey yöneticiler tarafından bilgi kalitesi başarımının sorumluluğunun kabul edilmesi, bilgi kalitesinin garanti edilmesinde büyük önem taşır. Orta yönetim, yüksek kaliteli bilgiyi elde etmek için etkili prosedürlere sahip olmalıdır (Xu, Koronios, Brown Xu, 2003: 287).

Kullanıcı Görüşü

Sistem içinde üretilen bilgiler ve raporlar; yöneticilere, işletme personeli ve işletme dışındaki bilgi kullanıcılarına iletir. Bu nedenle kullanıcıların gereksinimlerine ve onların kalite beklentilerine odaklanmak gerekir. Kullanıcıların katılı-

mı bilgi kalitesinin iyileştirilmesinde önemlidir.

Personel İlişkileri

Yaptığı işi seven, yaptığı işin karşılığını alan, iş ortamı huzurlu olan personel daha etkin çalışacaktır. Personel memnuniyeti işlerin etkin bir şekilde yürütülmesi için gereklidir.

Denetim ve Gözden Geçirme

İşletmede iç denetim ve bağımsız denetimin yapılması, oluşacak hata ve hilelerin giderilmesinde ve doğru ve güvenilir bilgilerin üretilmesinde yönetime destek olur.

İç denetim, işletmelerin her türlü etkinliğini geliştirmek, iyileştirmek ve işletmeye değer katmak amacıyla, bağımsız ve tarafsız bir şekilde güvence ve danışmanlık hizmeti vermektir. İç denetim, işletmeye denetim sonucunda elde ettiği verilerle güvence ve danışmanlık sağlamaktadır. Denetim sonucunda işletme yönetimi, işletmenin amaç ve hedeflerine uygun kaynakların etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı, faaliyetlerinin mevzuata uygunluğu, işletme varlıklarının korunması ve işletme içinde var olan iç kontrollerin yeterli olup olmadığı ve işletmenin ürettiği bilgilerin güvenilirliği konularında güvence ve danışmanlık elde etmektedir (Kaya, 2010: 2-3).

Bağımsız (dış) denetim ise, bir ekonomik birim veya döneme ait bilgilerin önceden belirlenmiş ölçütlere (genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine) olan uygunluk derecesini araştırmak amacıyla işletmeden bağımsız denetçiler tarafından yapılır. Denetçi yaptığı denetimin sonunda, işletmenin finansal tablolarının güvenilirliği konusunda bir görüşe varacaktır.

Personel Yeterliliği

Bilgiyi üreten muhasebe personelinin gerekli bilgi ve becerilere sahip olması,

muhasebe sistemlerinde bilginin kalitesinin artırılmasında büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle deneyimli ve iyi eğitim almış nitelikli personelin istihdam edilmesi önemlidir. Muhasebe bilgi sistemi işletmedeki tüm sistemlerle (pazarlama, insan kaynakları gibi) bilgi alışverişinde bulunduğu için sistemlerde yer alan tüm personelin niteliği önem taşır.

Eğitim

Muhasebe bilgi sisteminde faaliyetlerin etkin olarak yürütülmesi için personele gerekli eğitimler verilmelidir. Personel işe yeni girmiş ise, sistemle ilgili eğitimin verilmesi ve diğer çalışanlara da gerekli eğitimlerin (sürekli eğitim) verilmesi gereklidir. Örneğin; sistem yenilenmiş ise bununla ilgili eğitimin verilmesi, muhasebe düzenlemeleri ile ilgili eğitimlerin verilmesi personelin sistemi anlamasına katkıda bulunacak ve sistemi etkin kullanacağı içinde bilgi kalitesi artacaktır. Özellikle personele Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve uygulamaları ile ilgili eğitimin verilmesi, muhasebe uygulamalarının uluslararası nitelikleri taşımasına destek olacak ve finansal bilgi kullanıcılarının gereksinim duydukları; anlaşılır, güvenilir, karşılaştırılabilir ve ihtiyaca uygun olan kaliteli finansal bilgilerin raporlanmasına katkıda bulunacaktır.

Örgütsel yapı

Uygun örgütsel yapının yüksek kaliteli bilgi üretebileceği kabul edilir. Örneğin, merkezileşmiş örgütsel yapıda daha iyi veri kalite kontrollerinin yapılması olasıdır. Ancak, farklı coğrafik alanlarda yerleşmiş bölümlere sahip büyük işletmelerde, muhasebe bilgi sisteminin işlevlerinin ayrı bölümler tarafından yerine getirilmesi sebebiyle, bilgi kalitesi için merkezileşmiş sorumluluğa sahip olmak güçtür. Bu yüzden, örgütler, daha iyi bilgi kalite sonuçları elde etmek için örgüt yapılarına uygun

olarak farklı bilgi kalitesi yaklaşımları oluşturmalıdırlar (Xu, Koronios, Brown Xu, 2003: 289-290).

Kurumsal Yönetim Anlayışı

İşletmeler etkili bir yönetim sergileyebilmek için belirli ilke ve kurallara uygun hareket etmeli ve faaliyetlerini bu kurallar çerçevesinde şekillendirmelidirler. Bu yaklaşım, kurumsal yönetim anlayışının ortaya çıkışında temel unsur niteliğindedir. Kurumsal yönetim anlayışının temel unsuru ise bilgidir. Özellikle güvenilir, doğru, şeffaf, hesap verebilir, adil ve sorumluluk niteliklerini taşıyan uygun, ilgili ve zamanlı bilginin yeri ve önemi işletme yönetiminde son derece önemlidir. İşletme yönetiminde ihtiyaç duyulan nitelikli bilgi ise ancak kurumsal yönetim anlayışı ve ilkelerinin geçerli olduğu bir işletmede, muhasebe bilgi sisteminden sağlanabilir. Bu çerçevede işletmelerde muhasebe bilgi sistemi, finansal durumunun planlanması, değerlendirilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması amacıyla ihtiyaç duyulan bilginin üretilmesini sağlamaktadır (Dinç, Abdioğlu, 2009, 158).

Bilgi Kalitesine Odaklanan Örgütsel Kültür

Örgüt kültürü, bir örgütteki yaşamı karakterize eden inançlar, gelenekler, değer sistemleri, davranışsal normlar ve iş yapma biçimlerini kapsayan bir bütün olarak tanımlanır ve bilgi yönetiminin başarısını etkileyen en önemli öge olarak kabul edilir. Bireyler arasındaki iletişim yenilik sürecinin temelini oluşturmaktadır. Bireyler ya da gruplar arasındaki iletişim çoğu zaman yeni fikirlerin ortaya çıkmasında önem taşımaktadır. Bu sebeple paylaşımcı örgüt kültürü bir örgütte bilgi yönetiminin daha verimli hale getirilmesini sağlar. Diğer taraftan örgütsel yapı da elde edilen veya yaratılan bilginin kullanılmasında çalışanları teşvik edecek şekilde tasarlan-

malı ve yüksek düzeyde bilgi paylaşımını sağlamalıdır (Demircan Çakar, Yıldız, 2010: 72).

Örgüt bilgi kalitesini yükseltmek için bir kültüre sahip olursa, muhasebe bilgi sisteminde bilgi kalitesi yükselecek ve bilgi kalitesinin sonuçlarında (ürünlerinde) önemli bir etkiye sahip olacaktır. Bilgi kalitesine odaklanan örgütsel kültür içinde, üst yönetimin daha fazla kaynak ayırmaya önderlik etme yükümlülüğü artacak ve kontroller daha fazla olacaktır. Ek olarak, böyle bir kültürü benimseyen örgütte çalışanlar, bilgi kalitesi konusuna odaklanmayan bir örgütte çalışanlardan daha çok bilgi kalitesini garanti etme çabası sarf edeceklerdir. Bu yüzden, bilgi kalitesine odaklanan örgütsel kültürün, bilgi çıktısının yüksek kalitede olmasına önderlik etmesi olasıdır (Xu, Koronios, Brown Xu, 2003: 288).

Performans Değerlendirme ve Ödüllendirme

Performans değerlendirme, bir yöneticinin, önceden saptanmış standartlarla karşılaştırma ve ölçme yoluyla, personelin işteki performansını değerlendirmesi sürecidir. Performans değerlendirme kurumda görevi ne olursa olsun bireylerin çalışmalarının, etkinliklerinin, eksikliklerinin, yeterliliklerinin, fazlalıklarının, yetersizliklerinin bir bütün olarak tüm yönleri ile gözden geçirilmesidir.

Kişilerin gerek kendilerini gözden geçirmeleri gerekse kurum tarafından zaman zaman gözden geçirilmeleri, işgal ettikleri rolün gereklerini ne düzeyde yerine getirdiklerini görmek bakımından önemlidir (Ertuğrul, Karakaş-oğlu, 2005: 2). İşini etkin bir biçimde yürüten personelin ödüllendirilmesi yapılacak işin hatasız olarak yürütülmesine ve nitelikli bilgi üretmesine katkıda bulunacaktır.

Değişikliklerin Yönetimi

Ekonomik ve teknolojik gelişmeler sonucunda oluşan küreselleşme, işletmelerin örgüt yapıları ve faaliyetlerinde önemli değişiklikler yaratmaktadır. Bu nedenle işletmeler faaliyetlerini sürekli kılabilmek için çağa uyum sağlamak zorundadırlar. Bu durum, işletmelerin yeniden yapılanmasını, yeni teknolojilerin kullanılmasını, devlet tarafından yapılan yeni yasal düzenlemelere uyum sağlamasını ve işletme içinde gerekli değişimlerin yapılmasını gerekli kılar. Ayrıca bu değişimlere uyum sağlayacak personelin varlığı da önem taşır. Tüm bu değişimlere işletmenin uyumunu sağlamak işletme yönetiminin sorumluluğundadır. Yönetimin gerekli değişimleri işletmeye uyarlaması, faaliyetlerin daha etkin olarak yürütülmesine katkıda bulunacaktır.

Maliyet/Kar Fedakarlıklarını Değerlendirme

İşletmeler faaliyetlerini sürekli kılabilmek için kar elde etmek zorundadırlar. Bu durum iş süreci içinde yapılan uygulamalardan elde edilecek faydanın maliyetten yüksek olmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle işletme yönetimi yeni bir muhasebe bilgi sistemi kurarken veya sistemi geliştirirken sistemden elde edeceği faydanın sistemin maliyetinden yüksek olmasına önem verir. Eğer sistemin üreteceği bilgiden elde edeceği fayda maliyetten yüksek ise sisteme gerekli yatırımları yapar ve sistemin etkin ve hatasız çalışması için gerekli kontrolleri oluşturur.

Ekip Çalışması (iletişim)

Bir takım olarak çalışmak ve çalışanlar arasında etkili iletişimin olması önemlidir. Sadece kendi departmanında çalışanlarla değil, diğer departmanlarda çalışanlarla da ekip çalışması yapmak ve iletişim kurmak önemlidir. Ancak çoğu zaman

kendi bölümünde çalışan personelle iletişim kurulmakta, diğer bölümlerle iletişim eksik kalmaktadır. İşletme içindeki farklı meslek grubundan olan kişilerde ekip çalışması yapılmalı ve iletişim kurulmalıdır. Örneğin; muhasebe personeli ve bilgi işlem personeli gibi. Çoğu zaman muhasebe personeli yeni teknolojiden yakınmakta ve bilgi işlem bölümünde çalışan personelden destek almadıklarından şikayet etmektedirler. Tersine, bilgi işlemde çalışan personel de diğerlerinin gerçekten neye gereksinim duyduklarını bilmediklerini ve zaten sistem tarafından sağlanan bazı şeylerin değerini bilmediklerini düşünmektedirler. Ekip çalışması çabasında ki bu eksiklik bilgi kalitesi problemlerine önemli ölçüde sebep olmaktadır (Xu, Koronios and Brown Xu, 2003: 285).

Fiziksel Çevre

Modern ve geniş fiziksel ortamlarda çalışmak personelin iş verimliliğinin artmasında önemli bir destektir. Örneğin; yaz aylarında, çalışılan ofisin klimalı olması veya çalışılan ortamda gürültü ve karmaşanın olmaması personelin daha verimli çalışmasına ve iş kalitesinin artmasına yardımcı olacaktır. Böylece iyi bir fiziksel ortam oluşturularak hataların azalmasında personele dolaylı olarak destek olacaktır.

Risk Yönetimi

Risk, sözlük anlamı olarak zarara uğrama tehlikesidir ve öngörülebilir tehlikeleri ifade eder. Risk yönetimi ise bir kurumun ya da kuruluşun çalışabilirliği, işletmeler için ise öncelikle karlılığını olumsuz yönde etkileyebilecek risk faktörlerinin belirlenmesi, ölçülmesi ve en alt düzeye indirilmesi sürecidir. Yetersiz ya da sorunlu iş süreçleri, personel ve sistemlerden kaynaklanabilecek doğrudan ya da dolaylı kayıpları risk olarak tanımlamak mümkündür. Günümüz işletmelerinde

muhasebe bilgi sistemlerine dayalı süreçler, artık kurum ve kuruluşların varlıklarını devam ettirebilmeleri açısından vazgeçilmezler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Muhasebe bilgi sistemlerine dayalı iş süreçlerinin herhangi bir sebeple olumsuz yönde etkilenmesi aynı zamanda işletmelerin asli işlevlerini sürdürememesi anlamına gelmektedir (Yereli, 2007: 16). Bu nedenle muhasebe sistemlerinde oluşabilecek ve bilgi kalitesini azaltacak risklerin bilinmesi ve gerekli önlemlerin alınması önemlidir.

4. Sonuç

Bilgi özellikle kaliteli bilgi, işletmelerin etkin olarak faaliyetlerini sürdürebilmeleri, rekabet avantajı sağlamaları ve doğru kararlar alabilmeleri için kritik bir öneme sahiptir. Muhasebe bilgi sistemlerinde üretilen bilginin işletmeler açısından artan önemi, bu sistemlerde nitelikli (kaliteli) bilginin üretilmesini zorunlu kılmaktadır.

Muhasebe bilgi sistemlerinde üretilen (finansal tablolarda yer alan) bilgilerin niteliksel özellikleri Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından yayınlanan Kavramsal Çerçeve'ye göre; anlaşılır, ihtiyaca uygun, güvenilir ve karşılaştırılabilir olmalıdır. Ayrıca işlemleri ve olayları doğru bir şekilde göstermesi, özün önceliğinin olması, tarafsız olması, ihtiyatlı olunması, tam olması, zamanlı olması ve faydanın maliyetten yüksek olması gerekir.

Muhasebe bilgi sistemlerinde üretilen bilgilerin ve finansal tabloların niteliklerini arttırmak için bilgi kalitesini etkileyen aşağıdaki faktörlerin bilinmesi gerekir.

- Muhasebe bilgi sistemi, değişikliklere uyum sağlayabilmelidir. Kurumsal Kaynak Planlaması (KKP) sistemlerini uygulayan işletmeler,

- doğru, güvenilir ve gerçek zamanlı bilgiler üretmeye başlamışlardır.
- Örgüt, uygun bilgi kalite politikaları ve standartlara sahip olmalıdır.
 - Kaliteli bilgi için veri kalitesi önemlidir. Bu nedenle, veri kalite kontrollerinin yapılması gerekir.
 - İç kontrolün kurulması ve geliştirilmesi gerekir.
 - Giriş kontrollerinin yapılması gerekir.
 - Sistemlerin nasıl çalıştığının bilinmesi, bilgi kalitesinin öneminin algılanması, önemlidir.
 - Sistemin sürekli ve istikrarlı iyileşmesi ve bilgi kalite kontrollerinin yapılması gerekir.
 - Üst yönetim gerekli desteği vermelidir.
 - Orta yönetim veri kalitesini garanti etmede önemli rol oynamaktadır.
 - Kullanıcıların görüşü önemlidir.
 - Personel memnuniyeti işlerin etkin bir şekilde yürütülmesi için gereklidir.
 - Denetim oluşan hata ve hilelerin giderilmesinde ve doğru ve güvenilir bilgilerin üretilmesinde yönetime destek olur.
 - Personel gerekli bilgi ve becerilere sahip olmalıdır.
 - Personele gerekli eğitim verilmelidir.
 - Uygun örgütsel yapıda yüksek kaliteli bilgi üretilmektedir.
 - Kurumsal yönetim anlayışı olmalıdır.
 - Örgüt bilgi kalitesini yükseltmek için bir kültüre sahip olmalıdır
 - İşini etkin bir biçimde yürüten personelin ödüllendirilmesi gerekir.
 - Yönetim gerekli değişimleri işletmeye uyarlamalıdır.
 - Fayda maliyetten yüksek olmalıdır.

- Takım olarak çalışılmalı ve etkili iletişim kurulmalıdır.
- Modern ortamlarda çalışmak personelin iş verimliliğinin arttıracaktır.
- Muhasebe sistemlerinde oluşabilecek riskler bilinmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır.

Kaynakça

ÇUKACI, Yusuf Cahit "Ekonomik Değer Olarak Bilginin Muhasebe, İşletmeler ve Genel Ekonomi Açısından Değerlendirilmesi", Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 2005, s.11-19.

DEMİRCAN ÇAKAR, Nigar ve YILDIZ, Sibel, "Bilgi Yönetimi ve Örgütsel Etkinlik İlişkisi: Örgüt Kültürü ve Örgüt Yapısının Temel Etkileri", Ege Akademik Bakış, 10 (1), 2010, s.71-93.

DİNÇ, Engin ve ABDİOĞLU, Hasan, "İşletmelerde Kurumsal Yönetim Anlayışı ve Muhasebe Bilgi Sistemi İlişkisi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, Sayı 21, Haziran 2009, s.157-184.

ERTUĞRUL, İrfan, Nilsen KARAKAŞOĞLU, "Toplam Kalite Yönetimi Açısından Performans Değerlendirme ve Denizli İmalat Sanayiinde Uygulanabilirliğine İlişkin bir Çalışma", VII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi, 26-27 Mayıs 2005, www.ekonometridernegi.-org/bildiriler/o7s3.pdf, s.1-10.

Financial Accounting Standards Board (FASB), "Qualitative Characteristics of Accounting Information", SFAC No.2 (Statement of Financial Accounting Concepts), 1980.

KARAGÜL, Arman Aziz, "Bilgi Yönetimi, Kurumsal Kaynak Planlaması ve Muhasebe Bilgi Sistemi Çerçevesinde Muhasebe Eğitimi", XXIV. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitapçığı, 2005, 59-87.

KAYA, H. Abdullah, "İç Denetim", <http://www.tkgm.gov.tr/turkce/dosyalar/diger%5Cicerikdetaydh224.pdf>, 17.5.2010, s.1-15.

Public Sector Accounting Standards Board of the Australian Accounting Research Foundation and the Accounting Standards Review Board (PSASB and AASB), "Quality Characteristics of Financial Information", SAC3 (Statement of Accounting Concepts), 1990.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK), Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ Sıra No.1, 2005.

XU, Hongjiang, Critical Success Factors for Accounting Information Systems Data Quality, Doctoral Thesis, 2003.

XU, Hongjiang, KORONIOS, Andy and BROWN XU, Noel, "Managing Data Quality in Accounting Information Systems", IT Based Management-Challenges and Solutions (Ed. Luiz Antonio Joia), Idea Group Publishing, 2003, s. 277-300.

YERELİ, Ayşe N., "Muhasebe Bilgi Sistemlerinin Risk Yönetimine Yönelik Bir Araştırma", Muhasebe ve Denetime Bakış, Eylül 2007, s.15-32.